(جلال خالد)، یەکەمین ڕۆمانی کرێکاریی عێراقیی و کورتە خوێندنەوەیەک.. عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ)

ڕۆمانی (جلال خالد) لە نووسینی مەحموود ئەحمەد ئەلسەیدە، دوای نزیک بە سەدەیەک لە بڵاوبوونەوەی چاپی یەکەمی، جارێکی تر لە ساڵی ٢٠١٧ ئەو ڕۆمانە چاپ و بڵاو دەبێتەوە.(١) ئەم ڕۆمانە بە یەکەمین ڕۆمانی عێراقی دادەنێت کە بەزمانی عەرەبی نووسرا بێت و هەروەها بە یەکەمین ڕۆمانی کرێکاریش لە بزووتنەوەی ئەدەبی عێراقیدا ئەژمار دەکرێت، چونکە مەحموود ئەحمەد ئەلسەیدی نووسەر نەک هەر لەم ڕۆمانەیدا، بەڵکو لە سەرجەم بەرهەمە ئەدەبییەکانیدا بێ دوودڵی هەڵوێستی سیاسی چینایەتی خۆی لە بەرژەوەندی چینی کرێکار وەک مارکسیستێک ڕاگەیاندووە. (٢)ئەم ڕۆمانە لە دوو بەش و پێشەکییەک پێکدێت. لە پێشەکییەکەدا نووسەر دەیەوێت ئەوە بەخوێنەر بڵێت کە ئەو شێوازە ئۆتۆبایۆگرافییەی کە لەڕۆمانەدا بەکارهاتووە هیچ پەیوەندییەکی بەنووسەرەوە نییە و نووسەر بەشێک نییە لە ڕووداوەکان. بەڵام لە دنیای واقیعدا جەلال خالد هەر خودی نووسەری ڕۆمانەکەیە. بەشی یەکەمی ڕۆمانەکە باس لە ڕۆشنبیرێکی عێراقی دەکات کە لە ڕێگەی دەریاوە و بەهۆی پاپۆڕەی (بارجورا)ەوە لە شاری بەسرەوە بەرەو بۆمبی هیندستان دەچێت. لەسەر پاپۆڕەکە خێزانێکی عێراقی جوولەکە دەبینێت و دڵی دەچێتە سەر سارا کیژە جوولەکەکە. لە هیندستانیش ماوەی ئەو ساڵ و چەند ڕۆژە لەگەڵ (ف.سوامی) کە ڕۆشنبیرێکی چەپی هیندییە بەسەر دەبات و جەلال خالد دەکەوێتە ژێر کاریگەری بۆچوونەکانی سوامی. دوای گەڕانەوەشی بۆ عێراق، کۆمەڵە نامە لە نێوان جەلال خالد و ک س و ئەحمەد موجاهید ئاڵوگۆڕ پێدەکرێت و نامەکان لە بەشی دووەمی ڕۆمانەکە دانراوە. ئەوەی کە ئەم ڕۆمانەی پێ بایەخ کردووە ئەوەیە کە خاڵی وەرچەرخانە لە مێژووی ئەدەبی گێڕانەوەی عێراقی نوێدا، کە بە ڕوئیایەکی نوێ و بەدیدگایەکی تازەوە بۆ واقیعی عێراق دەڕوانێت.(٣)ڕوانینێک کە لەم ڕۆمانەدا باڵا دەستە، ڕوانینێکی ڕۆشنبیری چەپە کە خۆی و ژیانی خۆی تەرخان کردووە لە پێناو مەسەلە بەرهەقەکانی کرێکاران و جووتیاران لە دەیەی بیستەکان و سییەکانی سەدەی بیستەم لەسەر ئاستی عێراق و

جیهان. دەڵێم جیهان چونکە تێڕوانینەکانی وەکو ئەنتەرناسیونالیستێک دەخاتە بەرچاو و تەنانەت پێشبینی ش□ش□ی ١٩٤٩ی چین دەکات. با لەم هەڵوێست و تێڕوانینانە ورد بینەوە : (گەر بتوانیت کرێکاری کارگەیەک ببینیت کە جلێکی دڕاو سادی□ ل□ بەردایە و گەرما خەریکە دەیسووتینێت و کاری بەردەوام و بێ وەستانیش نائومێد و دەستی لەخۆ پێ بەردەدا و زانیشت کە هەقدەستک□ی بەشی ناکات و داخت بۆی خوارد و بەزەییت پێداهاتو□. هەست بە نەفرەت لەو سیستەمە دڵڕەق و زاڵمانەیە دەکەیت کە زۆرینەی خەڵک دەچەوسێنێتەوە لەپێناو تاکێک یان کەمینەیەک…). (٤) یانیش د□□□□ت (بەڵێ ژن ستەملێکراوە و مافی وەکو ئەو کرێکارانە پێشێلکراوە. لەسەر من و تۆیە پەیوەست بین بەو چینەوە کە خەبات دەکات..تا ژن یەکسان بێت بە پیاوان.) (٥) و هەروەها بە ڕۆشنبیری ئایینی سەدەکانی ناوەڕاست د□□□□ت تریاک.) (٦). ئەمانە ئەو ستوونە توند و پتەوانەن کە تێڕوانینەکانی نووسەریان بەرز ڕاگرتووە.

دۆخی وڵاتی عێراقی تازە دروستکراو لەو سەردەمە کەلەدوای هەرەسی ئیمپراتۆری عوسمانی و داگیرکاری بەریتانیا ، دۆخێکی تابڵێی نالەبار و خراپ بوو لەڕووی ئابوورییەوە جگە لە چەند کارگە و دامەزراوێکی س□□ربازی و بەندەرەکان ئاماژەیەکی تر بە بەرەو پێشچوونی ئابووری نەدەبینرا. لەڕووی کۆمەڵایەتیشەوە تابڵێی دواکەوتوو و نەخوێندەوار و فەرهەنگ لەخوار بوو. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا لەو سەردەمە سەرباری دۆخە نالەبەرەکە، جموجۆڵی سیاسی هەبووە و گەلێ خوێندەوار و شۆڕشگێڕی ئەو سەردەمە لەپێناو باوەڕی ئینسانییاندا تێکۆشاون و خەباتیان کردووە، کە مەحموود ئەحمەد ئەلسەید خۆی یەکێک بووە لەوان.(٧) نووسەر لە ڕۆمانەکەلەزمانی کەسی دووەمی تاکەوە پاڵەوانی سەرەکی ڕۆمانەکەمان بەم سیفەتانە ڕەنگڕێژ دەکات :

یەک : ڕۆشنبیرێکە لە دەرەوەی پرۆسەی بەرهەمهێنانی کۆمەڵگەوەیە.

دوو : تێڕوانینی چەپ و مارکسیستییە و نێونەتەو□یانە بیر دەکاتەوە.

سێ : هەڵگری شانازی نەتەوەییە و وەک بۆرژوازییەکی نیشتمانی دژ بە پەیوەندییەکانی فیودال□ی و مەسەلەی عێراق بۆ ئەو گەوهەرییە.

لە ڕۆمانەکە باس لە چینی کرێکار و مەسەلەی ئافرەت و ئایین و دۆخە کۆمەڵایەتییە دواکەوتووەکان کراوە. ئەم بابەتانەش بۆ ئەو قۆناغ و سەردەمە تا بڵێی گرنگ بوون.(٨) مەحموود ئەحمەد ئەلسەید جگە لە ڕۆمان ، چیرۆکنووسیش بووە و لەبواری کردەیشدا یەکێک بووە لە ڕابەرانی ڕێکخراوی پیشەوەران لەگەڵ محەمەد ساڵح ئەلقەزاز و هاوڕێکانی کە مێژوویەکی درەوشاوە و جوانیان لە بزووتنەوەی

کرێکاری عێراقدا نەخشاندووە.

ئەم ڕۆمانە لەڕووی تەکنیکەوە ڕەنگە زۆر لە بەر دڵان نەبێت، بەڵام بۆ ئەو سەردەمەی کە ئەدەبی گێڕانەوە لە عێراق لەسەرەتای گەوگاڵی خۆیدا بوو، هەست دەکەیت هونەریانە دارێژراوە و نووسراوە. لەلایەکی تریشەوە پێداگری نووسەر لەسەر مەسەلە بنەڕەتییەکانی ژیان و بەستنەوەیان بە ململانێی چینایەتی، بۆتە شوناسی شۆڕشگێڕانە.
مەحمود ئەحمەد ئەلسەید، وەک ڕۆمانووسێک و چیرۆکنووسێک، لەڕێگەی ئەم ڕۆمانەوە توانیویەتی وەک نووسەرێکی پێشرەو و پێشکەوتووخواز بۆ یەکەمجار لە مێژووی بزووتنەوەی ئەدەبی عێراقدا، شاکارێکی وەک (جلال خالد) مان پێشکەش بکات. کە بە بۆچوونی من دەبێ هەموو کرێکارانی عێراق شانازی بەم ڕۆمانەوە بکەن و بیخوێننەوە.

عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ)
حوزەیرانی ٢٠٢٢

سەرچاوە و پەراوێزەکان :
(١)جلال خالد اول رواية عراقية محمود احمد السيد ١٩٢٨، دار السطور للنشر و التوزيع ٢٠١٧.
(٢)تا ئێستا کۆدەنگییەک لەنێو ڕەخنەی ئەدەبی عەرەبی عێراقی هەیە بەوەی کە ڕۆمانی (دارخورما و دراوسێ)ی غائب طعمە فرمان کە لەساڵی ١٩٦٦ دا نووسیویەتی بە یەکەمین ڕۆمانی پێگەیشتووی عێراقیی دادەنرێت کە شێوازی هونەری و ڕەگەزەکانی ڕۆمان لەخۆدەگرێت. بە زانیاری زیاتر بڕوانە الرواية العراقية و استعجال المئوية موقع العربي الجديد https://www.alaraby.co.uk
هەروەها بڕوانە : الملامح الفكرية السياسية لمحمود احمد السيد دكتور علي ابراهيم موقع ملاحق المدى https://almadasupplements.com/print.php?cat=17629

(٣)جلال خالد رواية النشآة و التحول احمد عواد الخزاحي موقع الناقد لاعراقي https://www.alnaked-aliraqi.net/article/44376.php
(٤)و(٥)و(٦)جلال خالد اول رواية عراقية محمود احمد السيد ١٩٢٨، دار السطور للنشر و التوزيع ٢٠١٧ لاپەڕەکانی ١٤ و ٢٣ و ٣١.
(٧)بڕوانە کتێبی مێژووی چینی کرێکاری عێراق دکتۆر کەمال مەزهەر ئەحمەد وەرگێرانی فوئاد مەجید میسری چاپی دووەم لە بڵاوکراوەکانی ناوەندی کۆمەن. لاپەڕە ١٦٩.
(٨)ئەو سەردەمەش کە ڕۆمانەکە باسی دەکات ١٩١٩ تا ١٩٢٣ یە.